

Organisatie

Wat precies het beleid is van de BVD en hoe deze dienst de zaken aanpakt, zal voorlopig moeizaam te achterhalen blijven. Over hoe de dienst in hoofdlijnen georganiseerd is, bestaat iets meer openheid. Aan de hand van de jaarverslagen, uitspraken van ministers, personeelsadvertenties en (sporadische) interviews met BVD'ers valt er in grote lijnen wel een organisatieschets te maken. Uitgebreide organisatieschema's, financiële jaarverslagen enzovoort, bij elke andere overheidsinstelling gewoon op te vragen, zijn voor de BVD nog een brug te ver.

Sinds 29 mei 2002 is de naam van de Binnenlandse Veiligheids Dienst veranderd in Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst, de AIVD. De dienst valt onder verantwoording van de minister van Binnenlandse Zaken.

De meest recente aanpassingen vonden eveneens per 29 mei 2002 plaats. De organisatie ziet er als volgt uit:

De Directie Strategie en Juridische Zaken is eigenlijk het 'team rond van Hulst', het hoofd van de AIVD. Zij houdt zich bezig met de algemene strategie van de dienst, juridische en parlementaire aangelegenheden en de interne en externe communicatie. Het hoofd van deze directie is tevens plaatsvervangend hoofd van de AIVD.

De Directie Bedrijfsvoering geeft managementadviezen en houdt zich als facilitair bedrijf onder meer bezig met personeel, automatisering en financiën.

De Directie Democratische Rechtsorde verricht onderzoek naar personen en organisaties die volgens de AIVD een bedreiging kunnen vormen voor de democratische rechtsorde. Zij werkt hierin vaak samen met de Directie Staatsveiligheid. De directie richt zich op schending van grondrechten, ontregeling van politieke besluitvorming en terrorisme en ander politiek geweld

Ze doet onderzoek onder andere naar terrorisme, islamitische organisatie's, extreem-rechts, linkse actievoerders, Molukkers, illegale migratie en mensensmokkel. Ook hield ze zich bijvoorbeeld bezig met het Europees Kampioenschap voetbal in 2000 in Nederland en België.

Tevens onderhoudt ze ook de contacten met de bij elk politiekorps aanwezige Regionale Inlichtingendienst, de plaatselijke 'ogen en oren' van de AIVD.

De Directie Staatsveiligheid houdt zich eveneens bezig met onderzoek naar personen en organisaties die een bedreiging kunnen vormen voor de democratische rechtsorde. Tot haar werkveld behoort onder meer onderzoek naar activiteiten van buitenlandse inlichtingendiensten in Nederland, proliferatie (verspreiding) van massavernietigingswapens, wapenhandel en georganiseerde misdaad. Zo volgt zij onder andere de inlichtingendiensten van Irak, Iran, China, Rusland en diensten uit voormalig Joegoslavië, vooral wat betreft hun activiteiten onder uitgeweken landgenoten.

Directie Bijzondere Inlichtingenmiddelen is de '007'-afdeling. Naar eigen zeggen: 'De directie Bijzondere Inlichtingenmiddelen levert bijzondere operationele informatie en diensten.' Ze bevat onder andere de afdelingen Speciale Operaties en Techniek. Deze leveren en plaatsen camera's en af luisterapparatuur, zorgen voor valse sleutels en zetten infiltranten in. Ze heeft ook een afdeling open bronnen informatie die uit bijvoorbeeld artikelen in kranten en tijdschriften informatie vergaart. Tevens onderhoudt zij de contacten met buitenlandse zusterdiensten.

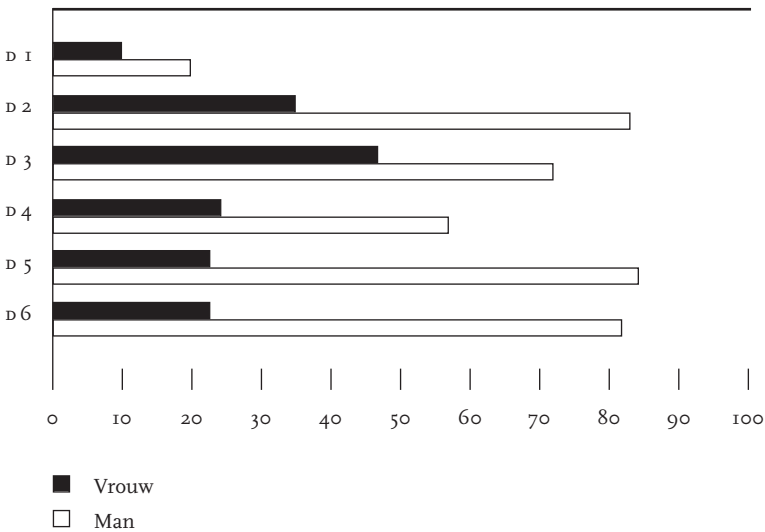
De Directie Beveiliging houdt zich bezig met het bevorderen van de beveiliging van gegevens waarvan de geheimhouding door het belang van de staat wordt geboden, met het bevorderen van de beveiliging van onderdelen van overheid en bedrijfsleven die van vitaal belang zijn voor de instanthouding van het maatschappelijk leven (Schiphol, Rotterdamse haven en dergelijke) en met het verrichten van veiligheidsonderzoeken naar personen die vertrouwensfuncties (gaan) vervullen bij overheid en bedrijfsleven. In totaal ging het in Nederland in 2000 om 41.804 uitgevoerde veiligheidsonderzoeken, waarbij er 10.200 door de BVD werden uitgevoerd. In 1067 gevallen werd een verklaring van geen bezwaar geweigerd. In bijna alle gevallen ging het hierbij om personeel in de burgerluchtvaart. In de toekomst zal de ARVD ook een flink aantal veiligheidsonderzoeken uitvoeren bij de politie.

De Directie Inlichtingen Buitenland doet onderzoek in het buitenland naar ontwikkelingen of gebeurtenissen in bepaalde landen of regio's die van invloed kunnen zijn of worden op de nationale veiligheid.

Het Nationaal Bureau voor Verbindingsbeveiliging heeft als belangrijkste taak het adviseren van de overheid over de technische beveiliging van belangrijke informatie zoals staatsgeheimen. Ook ontwikkelt, vervaardigt en verspreidt het NBV cryptografische hulpmiddelen.

Personeel en budget

Hoeveel mensen er bij de diverse directies werken is niet bekend. De laatste keer dat de BVD hier gegevens over bekendmaakte, was in 1997. Hoewel de organisatie nu iets veranderd is, geeft het schema toch een beeld van de verhoudingen.

DIRECTIE 1	Strategie en planning
DIRECTIE 2	Democratische Rechtsorde
DIRECTIE 3	Staatsveiligheid
DIRECTIE 4	Maatschappelijke en Economische belangen
DIRECTIE 5	Operationele informatievergaring
DIRECTIE 6	Management Advies en Centrale Faciliteiten

Sinds 1997 zijn er meer mensen in dienst van de BVD gekomen. Volgens het eigen jaarverslag over 2001 werkten er 749 mensen bij de BVD: 252 vrouwen en 497 mannen. Dit is ten opzichte van 1997 een toename van zo'n tweehonderd mensen.

Het beschikbare budget steeg navenant. Moest de dienst het in 1990 nog doen met 60,1 miljoen gulden, met name aan het eind van de jaren negentig steeg het budget gestaag naar

131 miljoen gulden in 2001. Grofweg kan gesteld worden dat een kleine tweederde deel van dit budget besteed wordt aan personeel, ongeveer eenderde deel aan materiaal en een klein deel (enkele miljoenen) wordt geboekt onder de post 'geheim'.

Sturing en controle

Sturing van en controle op de AIVD vindt op verschillende niveau's plaats. Allereerst is daar de minister van Binnenlandse Zaken onder wiens verantwoording de AIVD valt. Hij heeft maandelijks overleg met de dienst en krijgt een tweemaandelijks rapportage. De minister maakt daarnaast deel uit van de Ministeriële Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten. Deze wordt voorgezeten door de minister-president en bestaat verder uit de ministers van Defensie, Buitenlandse Zaken, Justitie, Economische Zaken, Verkeer en Waterstaat en Financiën. Ook het hoofd van de AIVD, de directeur van de Militaire Inlichtingen- en veiligheidsdienst (MIVD) en enkele ambtenaren maken deel uit van de commissie. Ze komt enkele malen per jaar bijeen om de AIVD en de MIVD politieke sturing te geven. Ze houdt zich voornamelijk bezig met beleidsmatige zaken, van echte controle zal op z'n hoogst in indirecte zin sprake kunnen zijn.

De vaste Kamercommissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten is belast met controle op de AIVD en bestaat uit de fractievoorzitters van de vier grootste partijen. Ze kan met de minister van Binnenlandse Zaken en het hoofd van de AIVD 'operationele aangelegenheden' bespreken en rechtstreeks vragen stellen aan de AIVD.

Zo op het eerste gezicht lijkt het met de controle op de AIVD dus wel goed te zitten. De zware commissie van fractievoorzitters houdt immers in de gaten of de dienst zijn boekje niet te buiten gaat. Er zijn echter jaren geweest dat ze slechts één keer of helemaal niet bij elkaar kwam. In 2000 vond er driemaal een bijeenkomst plaats. Daarnaast is er sprake van eenrichtingverkeer: wat de AIVD niet wil vertellen, krijgen de fractievoorzitters niet te horen en kunnen ze dus ook niet controleren. En als ze al iets vernemen mogen ze hier met niemand over praten in verband met hun geheimhoudingsplicht.

De commissieleden mogen geen hulp of advies inwinnen bij anderen, ofschoon zij op veel gebieden een groot tekort aan kennis hebben. Het is per slot van rekening ook bijna onmogelijk degelijke kennis hebben van, bijvoorbeeld, extreem-rechts én smokkel van langeafstandsraketten én de in Nederland ontplooiende activiteiten van de Iraanse geheime dienst. Het schriftelijk openbaar verslag dat de commissie jaarlijks uitbrengt, als ze tenminste bijeen is gekomen, stelt dan ook niet al te veel voor. De BVD ontkent dit niet en schrijft in zijn jaarverslag van 2000 dan ook: 'Gelet op de noodzaak van geheimhouding van de operationele informatie blijft dit verslag doorgaans beperkt tot een in algemene termen gestelde weergave van de behandelde onderwerpen.' Elk kamerlid kan de minister van Binnenlandse Zaken vragen over de AIVD stellen.

Een andere controlemogelijkheid waar bijvoorbeeld de minister van Binnenlandse Zaken nogal eens mee schermt, is de Nationale Ombudsman. Als iemand vindt dat de AIVD hem of haar onjuist heeft bejegend, kan hij of zij als individuele burger een klacht indienen bij de Nationale Ombudsman. Het klinkt prachtig, maar is in werkelijkheid toch geen echt controlemiddel. De belangrijkste reden hiervoor is dat uitspraken van de Ombudsman niet bindend zijn. Ze zijn slechts adviseerend, en de dienst kan ze desgewenst naast zich neer leggen. Tot op heden heeft de Nationale Ombudsman geen enkele klacht tegen de AIVD gegrond verklaard.

Inzage in de dossiers die de AIVD van personen heeft aangelegd, is een ander mogelijk controlemiddel. Iedereen in Nederland kan aan de AIVD vragen of er een dossier van hem of haar aanwezig is en zo ja, of hij of zij daar inzage in kan krijgen. In theorie zou dit een middel kunnen zijn om te kijken of de AIVD zich bijvoorbeeld wel aan de wet houdt en of de dienst niet zomaar ongericht alles en iedereen in de gaten houdt. De praktijk is ook hier weer anders. Ten eerste is het de dienst zelf die bepaalt wat er vrijgegeven wordt. Je moet er dus maar op vertrouwen dat als je al inzage krijgt, je ook inzage in je gehele dossier krijgt. Overigens kun je in beroep gaan als je denkt dat de AIVD méér over je weet. De rechter moet wel inzage krijgen in je gehele dossier en kan dan alsnog beslissen dat

er meer vrijgegeven moet worden. In de wet waaronder inzage bij de AIVD valt, de Wet Openbaarheid van Bestuur (wob), zijn zoveel gronden om inzage te weigeren dat het aantal mensen dat daadwerkelijk inzage krijgt in het eigen dossier, vrij gering is. Afwijzingen van de AIVD op een inzageverzoek gaan dan ook bijna standaard gepaard met het volgende argument: 'Inzage wordt geweigerd omdat informatie inzicht geeft in bronnen, werkwijze en (met name) het actuele kennisniveau van de dienst, dit gaat ten koste van goed functioneren van de AIVD en daarmee ten koste van de veiligheid van de Staat.' Ook is het niet mogelijk om inzage te verkrijgen in dossiers van anderen, zelfs niet als deze al overleden zijn. Gedegen historisch onderzoek, dat ook een vorm van controle kan zijn, is hierdoor onmogelijk. Pas na vijftien jaar worden gegevens openbaar gemaakt, en zelfs dan kan de minister dit nog tegenhouden.

De nieuwe Wet op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten bevat enkele veranderingen op het gebied van controle. Een door de minister van Binnenlandse Zaken ingestelde Commissie van Toezicht zal gevraagd en ongevraagd onderzoek doen naar de AIVD. Zij zal onderzoeksresultaten rapporteren aan de minister en een jaarverslag uitbrengen, waarvan een deel overigens geheim blijft. De commissie heeft in beginsel toegang tot alles en iedereen bij de dienst, en medewerkers moeten haar hun medewerking verlenen. Ze heeft echter geen sanctiebevoegdheid. Ze kan slechts adviezen geven aan de minister van Binnenlandse Zaken. Deze kan vervolgens beslissen wat er wel of niet doorgegeven of voorgelegd wordt aan de Tweede Kamer. Wat er daadwerkelijk met bevindingen van de commissie gedaan wordt, blijft vooralsnog de vraag.

Volgens de 'notificatieplicht voor grondwetschendingen', moet de AIVD in principe na vijf jaar melden aan een persoon of er in een onderzoek naar hem of haar grondwetschendingen hebben plaatsgevonden, dat wil zeggen af luisteren, brieven openen en inbreken. Als de AIVD weigert dit te melden, moet hij dit doorgeven aan de Commissie van Toezicht. Deze beoordeelt vervolgens of de weigergronden terecht zijn.

Samenwerking

De AIVD richt zich de laatste jaren meer en meer op samenwerking met andere organisaties en diensten. Zo werkt hij samen met de Militaire Inlichtingen- en veiligheidsdienst, bijvoorbeeld op het gebied van wapenhandel of inzake NAVO-activiteiten. Medewerkers van de Regionale Inlichtingendiensten (RID) van de politie voeren werkzaamheden uit voor de AIVD. De AIVD heeft hierin een grote sturende rol. Dit geldt ook voor de Bijzondere Dienst (BD) van de Koninklijke Marechaussee, die te vergelijken valt met de RID. Daarnaast loopt de AIVD vaak mee in speciale politieteams. Een voorbeeld hiervan is het Bovenregionaal Rechercheteam van de politie dat zich bezighield met het oplossen van acties van dierenrechtenactivisten (zoals brandaanslagen op vleesverwerkingsbedrijven of nertsensbevrijdingen). Daarnaast heeft hij periodiek overleg met de Dienst Specialistische Recherche Toepassingen (DSRT) van het KLPD, de landelijke politieorganisatie. De DSRT houdt zich onder meer met terrorisme en gewelddadig activisme bezig. Met deze dienst wisselt de AIVD ook stagiair(e)s uit. In het Afstemmingsoverleg Mensensmokkel werkt de AIVD samen met onder andere de Koninklijke Marechaussee, het ministerie van Justitie en de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) om mensensmokkel in kaart te brengen en tegen te gaan.

Binnen EU-verband en NAVO-verband werkt de AIVD samen met andere inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Daarnaast is er samenwerking met individuele landen, zoals met België in het kader van het EK in 2000, en heeft de AIVD in een aantal landen een eigen functionaris gestationeerd. AIVD-liaisons zijn er in Amman (Jordanië), Singapore, Washington (vs), Moskou (Rusland) en Caracas (Venezuela). De dienst zorgt ook voor incidentele informatie-uitwisseling met buitenlandse inlichtingendiensten. Zo gaf de BVD op verzoek van de Tsjechische geheime dienst een analyse van Nederlanders die in 2000 in Praag gingen protesteren tegen globalisering. Volgens de BVD waren ze allemaal gewelddoos.